

n¹⁰

2022 10

Mėnesinis kultūros ir meno žurnalas

Birutė Letukaitė

Edith Wharton

Ariel Ramirez

Raimundas Sližys

Karina Novikova

3⁹⁰ €

9 770134 314038

nemunas

proza

– Ak, man tas nė per nago juodymą nerūpėjo, kai pasitikėjau savimi, o dabar tai dar vienas mudviejų saitas!

Jis nusijuokė be jokio kartėlio ir stumtelėjo priekin vieną iš gilių fotelių:

– Štai, įsitaisyk patogiai, o čia tavo mėgiami cigarai.

Padėjęs juos šalia mano alkūnės, jis toliau vaikštinėjo po kambarį, kartkartėmis sustodamas ties paveikslu.

– Kaip tai nutiko? Galiu tau papasakoti per penkias minutes – ir tas nutikimas užtruko tikrai ne ilgiau… Dabar prisimenu, koks buvau nustebęs ir pamalonintas, gavęs ponios Stroud raštelį. Žinoma, giliai širdyje visada JAUČIAU, kad kito tokio kaip jis nėra, tik plaučiau pasroviui, kartojau apie jį įprastas banalybes, kol ėmiau laikyti jį nevykėliu, vienu iš tų, kurie lieka užnugaryje. Dieve mano, jis ir BUVO ten paliktas, nes atėjo išlikti! Mes, visi kiti, turėjome leistis nušluojami ar nugramzdinami, bet jis buvo aukščiau srovės – ant amžinų pamatų, kaip tu sakai.

Taigi, išėjau iš namų būdamas šlykščiausios nuotaikos – labai sujaudintas, atleisk man, Viešpatie, dėl to, kad vargšo Stroudo nesėkmingą karjerą vainikuos mano, jį tapančiojo, šlovė! Žinoma, ketinau paveikslą sukurti veltui – taip ir pasakiau poniai Stroud, kai ji ėmė mikčioti kažką apie savo skurdą. Prisimenu, kaip ištariau įspūdingą frazę apie tai, kad MAN garbė – o, aš buvau tikras princas, mano mielasis Rikhemai! Pozavau sau kaip vienas iš mano paties pozuotojų.

Tada mane nuvedė ir paliko vieną su juo. Iš anksto buvau atsiuntęs visus savo įnagius, tad beliko tik pasistatyti molbertą ir imtis darbo. Jis buvo miręs tik dvidešimt keturias valandas, ir pasimirė staiga, nuo širdies ligos, todėl irimas dar nebuvo prasidėjęs – jo veidas atrodė tyras ir mirties nepaliestas. Prieš daugelį metų buvau jį sutikęs vieną ar du kartus ir maniau, kad jis nereikšmingas bei nykus. Dabar mačiau, kad jis buvo puikus.

Iš pradžių džiaugiausi, jaučiau tiesiog estetinį pasitenkinimą: laimingas, jog mano ranka prisilietė prie tokio „objekto“. Tuomet jo keistas panašumas į gyvąjį ėmė mane veikti keistai – kai drobėje „užsimečiau“ jo galvą, pasijutau taip, tarsi jis stebėtų, kaip tą darau. Šį pojūtį lydėjo mintis: jei jis mane MATYTŲ, ką pasakytų apie manąjį darbo metodą? Mano potėpiai darėsi padriki – buvau nervingas ir neužtikrintas.

Kartą, kai pakėliau akis, man pasirodė, kad už jo trumpos žilos barzdos išvydau šypseną – tarsi žinotų paslaptį ir linksmintųsi ją nuo manęs slėpdamas. Tai mane dar labiau suerzino. Paslaptis? Aš turėjau paslaptį, vertą dvidešimties jo paslapčių! Įnirtingai puoliau prie drobės ir išbandžiau keletą savo bravūriškų triukų, bet jie man nepavyko, tiesiog žlugo. Mačiau, kad jis nė nežiūrėjo į efektingus fragmentus – negalėjau nukreipti jo dėmesio, jis tiesiog nenuleido akių nuo sunkiai įveikiamų perėjimų. Tai buvo tokie dalykai, kurių visada vengdavau arba pridengdavau kokiais nors apgaulingais dažais. Ir kaip jis įžvelgė mano melą!

Vėl pakėliau akis ir pastebėjau tą asilo eskizą, kabantį ant sienos šalia jo lovos. Vėliau jo žmona man pasakojo, kad tai buvo paskutinis jo darbas – tik drebančia ranka darytas piešinėlis, kai jis Devonšyre gydėsi po patirto širdies smūgio. Tik užmetimas! Bet jis pasakojo visą jo istoriją. Kiekvienoje linijoje – kantraus, paniekos kupino atkaklumo metai. Žmogus, plaukęs pasroviui, niekada nebūtų išmokęs to galingo yrio prieš srovę…

Grįžau prie savo darbo, toliau trypčiodamas ir klimpdamas, tada vėl pažvelgiau į asilą. Pamačiau, kad Stroudas, užmetęs pirmąjį brūkšnį, puikiai žinojo, kuo jis turi baigtis. Jis buvo įvaldęs savo objektą, įsisavinęs, atkūręs jį. Ar aš kada tai dariau su kuriuo nors iš savųjų? Jie nebuvo gimę iš manęs – aš juos tiesiog įsivaikinau…

Patikėk, Rikhemai, tam veidui mane stebint, daugiau negalėjau braukti nė vieno potėpio. Tiesą sakant, nežinojau, kur jo vieta, – NIEKADA NEŽINOJAU. Tik tą faktą nublėpdavau nuo savo pozuotojų ir žiūrovų ryškiais spalvų pliūpsniais – tiesiog taškydavau dažus jiems į veidus… Na, dažai ir buvo toji priemonė, kurią tos negyvos akys galėjo kiauriai permatyti – įžvelgti klibančius pamatus iškart po jais. Argi nežinai, kaip kalbant užsienio kalba, net ir laisvai, pusę laiko sakoma ne tai, kas norima, o tai, kas sugebama? Štai taip aš ir tapiau; ir kai jis ten gulėdamas žiūrėjo į mane, tai, ką visi vadino mano technika, sugriuvo kaip kortų namelis. Jis nesišaipė, supranti, vargšas Stroudas, jis tik ramiai ilsėjosi stebėdamas, o iš jo lūpų pro žilą barzdą, regis, girdėjau klausimą: „Ar tikrai žinai, ko sieki?“

Jei būčiau galėjęs nupiešti jį su tuo klausimu veide, būčiau padaręs didį darbą. Ne ką menkesnis dalykas buvo įsitikinti, kad negaliu, – ir

ta malonė man buvo suteikta. Bet, ach, tą minutę, Rikhemai, argi buvo kas nors žemėje, ko nebūčiau atidavęs už tai, kad priešais mane stotų gyvas Stroudas ir išgirsčiau jį sakant: „Dar nevėlu – aš tau parodysiu, kaip“?

BUVO per vėlu – būtų buvę per vėlu, net jam esant gyvam. Susipakavau savo mantą, nusileidau žemyn ir pasisakiau poniai Stroud. Žinoma, nepasakojau TO – jai būtų buvę nesuvočiama. Tiesiog paaiškinau negalintis jo tapyti, nes esu per daug sukrėstas. Jai ši mintis patiko – tokia romantikė! Būtent tai ją paskatino atiduoti man asilą. Bet ponia buvo siaubingai nusiminusi, jog negaus portreto – taip norėjo, kad jį „padarytų“ kas nors iškilus! Iš pradžių bijojau, kad ji manęs nepaleis, ir visiškai praradęs viltį pasiūliau Grindlį. Taip, tai aš daviau Grindliui pradžių: pasakiau poniai Stroud, kad jis yra „ateities“ žmogus, o ji pasakė kažkam kitam, ir taip tai tapo tiesa… Jis nupiešė Stroudą nė nemirktelėjęs, o ji pakabino paveikslą tarp savo vyro daiktų…

Džekas atsirėmė į fotelį šalia manęs, atlošė galvą ir sunėręs rankas ant pakaušio pažvelgė į paveikslą ant židinio kamino.

– Man patinka įsivaizduoti, jog pats Stroudas būtų man jį atidavęs, jei tik tą dieną būtų galėjęs pasakyti, ką galvojo.

Į mano pusiau mechaniškai užduotą klausimą jis mestelėjo:

– Pradėti iš naujo? Kai vienintelis dalykas, kuris mane priartina prie jo, yra tai, jog žinojau pakankamai, kad pasitraukčiau?

Jis atsistojo ir nusijuokęs uždėjo ranką man ant peties.

– Tik ironiška, kad aš vis dar TAPAU, Grindlis tai daro už mane! Tokių kaip Stroudas – vietetai, o mūsų meno rūšies neišnaikinsi.

Albrechtas Düreris, 1493 m.

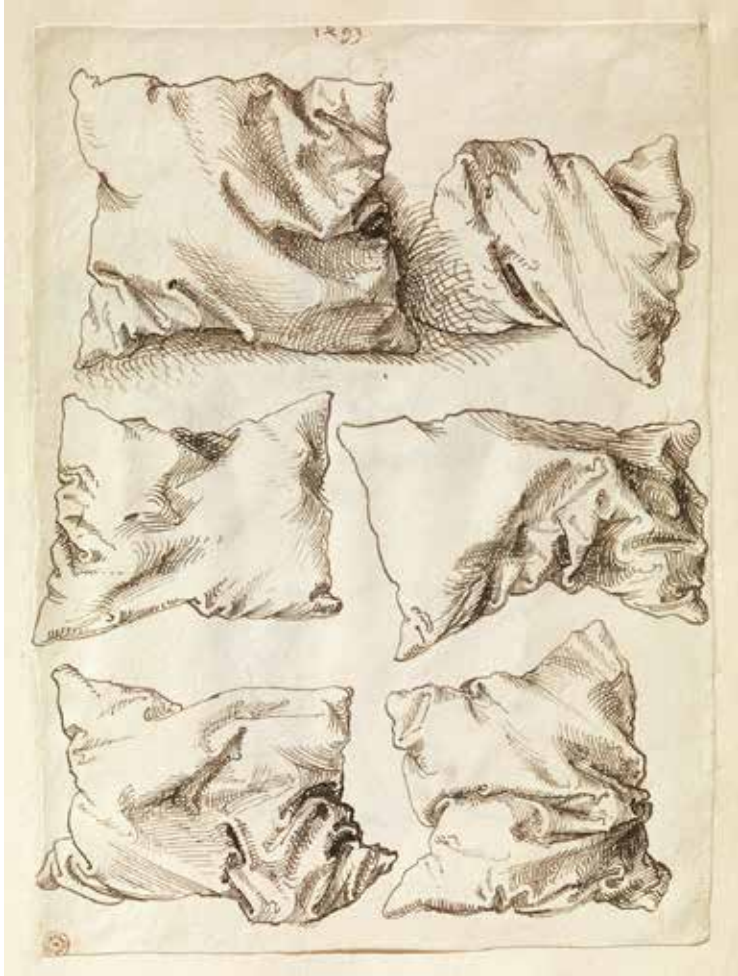
Albrechtas Düreris, 1493 m.

Iš anglų kalbos vertė Eglė Petreikienė

Albrechtas Düreris, 1493 m.

Publikuojama pagal PD licenciją.

dailė

AUTOPORTRETAS, RANKOS IR PAGALVĖS STUDIJA (reversas); ŠEŠI PAGALVIŲ ESKIZAI (aversas), 1493. Popierius, rudas rašalas, 27,8 x 20,2. Iš Roberto Lehmano kolekcijos. Publikuojama pagal CC licenciją

ALBRECHTO DÜRERIO PAGALVIŲ STUDIJA (1493) HUNTER DUKES

Albrechtas Düreris, 1493 m.

Albrechtas Düreris, 1493 m.

Po maždaug metus trukusios *wanderjahr*¹, per kurią Albrechtas Düreris klajojo po Europą, dabar jau visiškai išmokęs savo – dailininko, medžio raižinių meistro – amato, jis, neseniai perkopęs antrą dešimtį, grįžo namo, į Niurnbergą. Būtent šiais metais garsusis menininkas baigė nedidelį ant dvipusio popieriaus lapo tušu ir plunksna

Albrechtas Düreris, 1493 m.

^[1] Vokiečių kalboje wanderjahr reiškia metų ar šiek tiek ilgesnę postudijinę kelionę, per kurią siekiama įgauti daugiau ir geresnių profesinių įgūdžių, žinių. (Čia ir toliau – vert. past.)

atliktą eskizą. Vienoje pusėje randame autoportretą. Čia autorius save vaizduoja bekūnį ir žiūrovui pateikia tik didelę savo ranką, plaštaką, atrodančią taip, lyg laikytų tokį ploną rašiklį, kad jo net nematyti. Kiek žemiau, po pečius siekiančiais plaukais, atsiranda pagalvė, vienu šonu įspaus-ta į iš niekur atsirandantį šešėlį, savo ruožtu susišaukiantį su tamsuma menininko delne. Nors šiandien manoma, kad būtent šis eskizas buvo pasiruošimas drobei „Menininkas laikantis erškė-tį“ (1493), kuri, beje, laikoma „vienu ankstyviausių

nepriklausomų autoportretų Vakarų tapyboje“², visgi matomi veidas, ranka ir pagalvė sukuria mažai tikėtiną trejybę. Čia, tarp stebinčių dailininko akių, pasiruošusios veikti rankos ir studijai pasirinkto objekto, randama „darna, kurios iš pradžių nesitikėtum“, sako Stijnas Alsteensas. Visi

Albrechtas Düreris, 1493 m.

^[2] Taip teigia Dürerio darbų istorikas ir jo parodų kuratorius Stijnas Alsteensas, šiuo metu „Christie’s“ aukciono namuose užimantis Tarptautinio senųjų meistrų piešinių skyriaus vadovo pareigas.

MENININKAS LAIKANTIS ERŠKĖTĮ, 1493. Drobė, pergamentas, aliejus, 56 x 44. Iš Luvro muziejaus kolekcijos. Publikuojama pagal CC licenciją

objektai tarsi susilieja, drauge sukurdami savą tvarką. Tačiau ilgiau analizuojant vaizdą sunku nepastebėti, kad Dürerio pasirinktoje perspektyvoje yra ir kažkas netikėto, keistoko, nes pagalvės „niekas nepalaiko ir ji sunkiai paaiškina mu kampu tarsi kyla aukštyn, žiūrovo link“. Kaip

teigia Freyda Spira, Jeilio universiteto galerijos vadovė ir Šiaurės renesanso bei baroko piešinių ir spaudų tyrinėtoja, šis menininko sukurtas erdvinis dviprasmiškumas „atgaivina kompoziciją, kuri labai lengvai galėjo atrodyti kaip trys atskiri eskizai, meninės studijos“.

Eskizo reverso pusėje randame kitą kompoziciją – šešias pagalves, susirangiusias ir susisukusias į, rodos, sunkaus, neramaus miego formas; jos tarsi nepastebimai siūbuoja tarp būdraujančio pasaulio ir sapnų. Tas pats, jau minėtas erdvinis dviprasmiškumas pastebimas ir čia: pirmųjų dviejų susiglaudusių pagalvių štrichai išsilieja už jų ribų, kol galiausiai tampa šešėliais puslapyje, o likusios pagalvės plūduriuoja gylio neturinčiame vakuume. Šioje eskizo pusėje menininko veido nėra, bet, žiūrint pakankamai ilgai, pagalvių klostės, jų raukšlės pradeda priminti iškreiptų veidų kontūrus. „Pradėjus žaisti tokį žaidimą, – rašo Josephas Leo Koerneris³, – galima neribotą laiką įsivaizduoti kampus pavirstant nosimis, smakrais ar satyrų ragais, o raukšles – burnomis ir antakiais, kol, galiausiai, kiekvienai pagalvei bus sukurta daugybė hipotetinių kaukių, susiraukusių, besijuokiančių, nervingų ir kalbančių“. Piešiniuose vokiškas žodis *Kopfkissen*, reiškiantis pagalvę, suprantamas pažodžiui, *Kissen* paverčiant į *Kopf*⁴.

Šis Dürerio eskize randamas požiūris į pagalvę gali būti nuosaikiai ir labai tiksliai įtrauktas į „draperijos studijų“ tradiciją, vieną iš tuometinių jauno menininko priemonių tyrinėti šviesos žaismą ant klosčių ir jo išraiškingumo galimybes. Tačiau žiūrint į autoportretą kitoje lapo pusėje, šios šešios pagalvės taip pat leidžiasi interpretuojamos kaip savotiški vaizdiniai užrašai, pastabos apie autoriaus estetiškes teorijas, kurias jis kiek vėliau išdėstė trečiajame savo „Keturių žmogaus kūno proporcijų knygy“⁵

3 Meno istorikas ir dokumentinių meno filmų kūrėjas, buvęs Harvardo universiteto studentas, šiuo metu – dėstytojas. Knygoje „Autoportreto akimirka vokiečių renesanso mene“ (*The Moment of Self-Portraiture in German Renaissance Art*) jis pateikia nuodugnias ir ne mažiau įtikinančias Dürerio darbų teorijas.

4 Vokiečių kalboje žodis *Kissen* reiškia pagalvę, o *Kopf* – galvą, tad išvertus pažodžiui *Kopfkissen* būtų „galvos pagalvė“. Taip eskizo pavadinimu autorius lyg nurodo žiūrovui, kad tai daugiau nei tik pagalvės, suteikia peno vaizduotei.

5 Pomirtinis Dürerio traktatas apie proporcijas susistemino jo požiūrį į žmogaus kūno vaizdavimą. Visuose tomuose pateikta apytiksliai 150 medžio raižinių, įskaitant vyrų ir moterų studijas visu ūgiu įvairiomis pozomis, kuriose menininkas pademonstravo įsitikinimą, jog žmogaus kūną galima redukuoti iki pagrindinių geometrinių formų (linijų ir kietų kūnų). Užuo laikęsis griežtų idealizuoto grožio standartų, dailininkas išplėtė savo analizę, į ją įtraukdamas įvairaus dydžio ir amžiaus žmonių kūno sudėjimą, įskaitant vaikus, besilinsčius ar judančius. Proporcijų klausimą Düreris pirmą kartą išgirdo per savo klajones Italijoje, kur menininkai-teoretikai, tokie kaip Leonas Battista Albertis ir Leonardo'as da Vincis, daug dirbo šia tema.

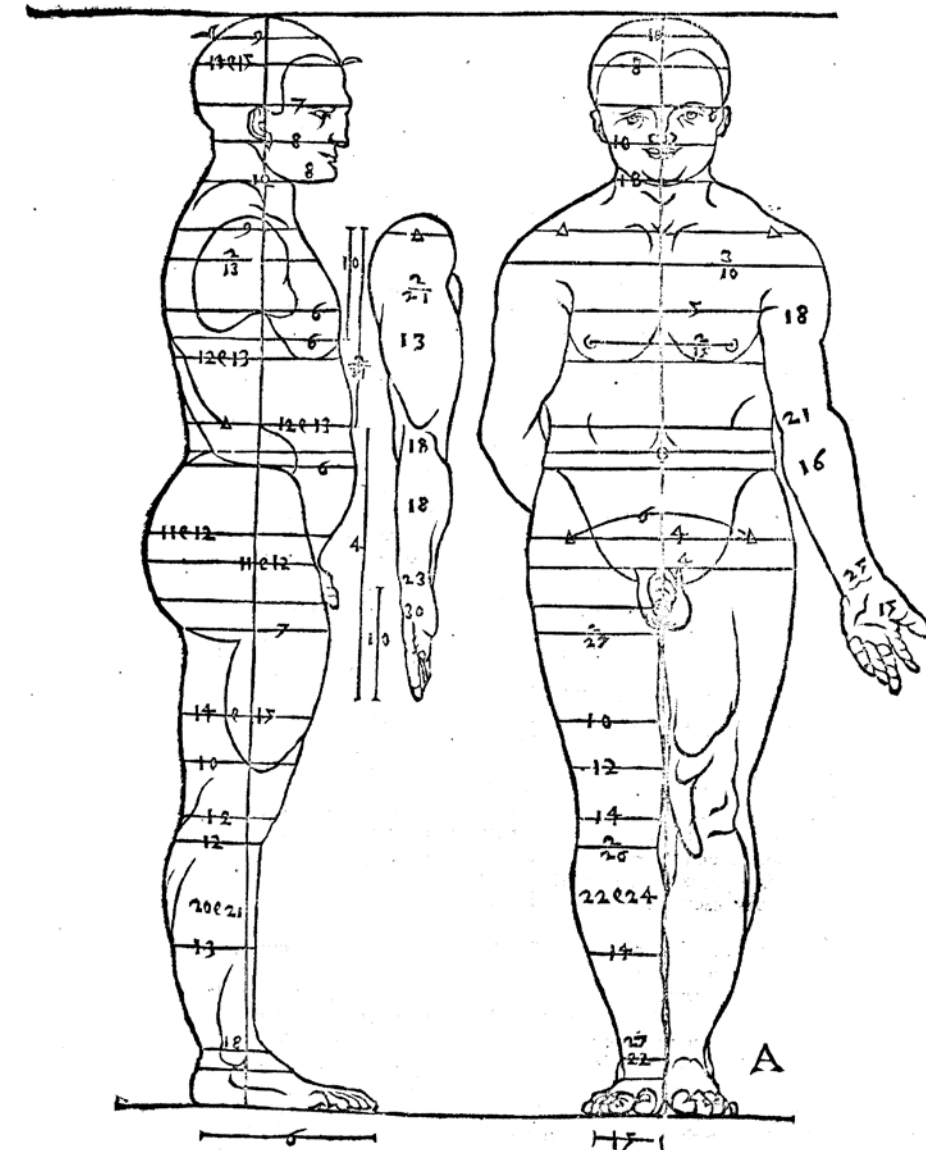
(*De varietate figurarum*, 1532, 1534) tome. Ten pat jis išreiškė ir savo susirūpinimą dėl sapno, tikrovės ir žmogaus vaizduotės rekombinacijos, jų tarpusavio jėgų. Kaip straipsnyje „Grafinės žinios: Albrechtas Düreris ir vaizduotė“ (*Graphic Knowledge: Albrecht Dürer and the Imagination*) teigia Peteris Parshallas, „jei jis [menininkas] gyventų šimtus metų ir dirbtų pagal savo išgales, jei to norėtų, Dievo galia jis kasdien išsilietų ir sukurtų naujas žmonių bei kitų būtybių formas, sukurtų tai, ko niekas anksčiau nematė ir apie tai negalvojo“. Žvelgiant į anglų poeto, literatūros kritiko ir filosofo Samuelio Tayloro Coleridge'o esemplatinės vaizduotės galios aprašymą, – „[tai] amžinojo kūrimo akto pasikartojimas ribotame prote... [vaizduotė] ištirpsta, išsisklaido, išsieikvoja, kad galėtų kurti iš naujo“, – galima teigti, kad Düreris jau kelis šimtmečius taip pat perspėja būsimą Prometėją. Menininkas, pasak jo, „turėtų būti atsargus, kad nesukurtų nieko neįmanomo, ko neleistų pati gamta, nebent siekiama svajonių kūrinio (*traumwerk*) – tokiu atveju galima sumaišyti visas būtybes“. Taigi, į šias pagalves galima žiūrėti kaip į kūno linkius atkartojančias ergonomines atminties pagalves⁶, išsaugojusias ne tik dalinius miegančiojo veido atspaudus, bet ir jo sukurtus fantastiškus hibridinius sutvėrimus, apsigyvenusius šio žmogaus svajonių peizažuose.

Straipsnis ir iliustracijos publikuojami iš „The Public Domain Review“ pagal viešosios srities (PD) licenciją

Iš anglų kalbos vertė Aistė M. Grajauskaitė

6 Anglų kalboje čia sužaidžiama sąvoka *memory foam*, nurodanti į kūno šilumą reaguojančią ir jo formas įgaunančią viskoelastinę medžiagą, naudojamą pagalvėse, čiužiniuose etc. Išvertus pažodžiui *memory foam* yra „atminties puta“.

DELLA SIMMETRIA
nostri esempi, descruendo noi tale habito intorno, il ventre, & l'osso sacro l'habbiamo fatto quasi circolare. Ora questi esempi della prima effigie perche siano conosciuti dagli altri si deono notare con qualche legno, & noi l'habbiamo notati con le A.

Iliustracija iš „Keturių žmogaus kūno proporcijų knygy“, Roberto Meietto spaustuė, 1594. Publikuojama pagal CC licenciją